

VNG-reactie: Advies van de Raad voor het Openbaar Bestuur, 'Zoeken naar waarheid: over waarheidsvinding in de democratie in het digitale tijdperk'

26 juni 2019

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) onderstreept het belang van het onderwerp dat in het adviesrapport van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) wordt behandeld. Wij onderschrijven de adviezen van de Raad en willen samenwerken met het Rijk om invulling hieraan te geven. De digitale transitie brengt zowel kansen als risico's met zich mee voor (waarheidsvinding in) de democratie en het vertrouwen in een goed (digitaal) openbaar bestuur. Als we de kansen willen pakken, zullen we ook de nodige maatregelen moeten treffen. In deze reactie leggen wij de focus op het lokale perspectief erbij.

Vijf aanbevelingen

De ROB doet vijf brede aanbevelingen – elk opgedeeld in drie subaanbevelingen – om de kansen van digitalisering voor waarheidsvinding in de democratie te benutten en de risico's in te perken:

1. Vergroot het vertrouwen in instituties voor waarheidsvinding door zelf als regering en Staten-Generaal het goede voorbeeld te geven;
2. Maak burgers weerbaar voor desinformatie door kritisch burgerschap te stimuleren;
3. Voorkom desintegratie door samen met burgers, media, wetenschap en platforms plekken van gedachte-wisseling te bouwen;
4. Bestrijd despotisme door tegenmachten te organiseren;
5. Doorbreek waarheidsschroom door het gesprek over waarheid, en waarheidsvinding in de democratie, te blijven voeren.

Hierna gaan wij in op de drie aanbevelingen die vanuit het lokale perspectief gezien volgens ons het belangrijkste zijn.

¹ M.J. Vetzo, J.H. Gerards en R. Nehmelman, *Algoritmes en grondrechten*, Den Haag: Boom Juridisch, 2018; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *iOverheid*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011; Raad van State, *Ongevraagd advies over de effecten van de digitalisering voor de rechtsstatelijke verhoudingen* Kamerstukken II 2017/18, 26643, nr. 557 L. Kool, J. Timmer, L. Royakkers & R. van Est, *Opwaarderen: borgen van publieke waarden in de digitale samenleving*, Den Haag: Rathenau Instituut, 2017.

Vertrouwen in instituties

Wij onderschrijven het advies van de Raad om adviesrapporten en onderzoeksresultaten serieus te nemen—zonder het per definitie eens te zijn met de adviezen en bevindingen. Zo lezen wij dit rapport in de context van andere waardevolle publicaties over de digitale transitie als die van de Universiteit Utrecht, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, de Raad van State en het Rathenau Instituut.¹ Deze houden allen verband met elkaar en verdienen integrale aandacht.

Het is vanuit de overtuiging dat transparantie noodzakelijk is voor het vertrouwen in de overheid en een vitale democratie dat gemeenten in samenspraak met het Rijk onder meer een goede uitvoering willen geven aan de Wob en, als deze wordt aangenomen door het parlement, de Wet Open Overheid. Zo geven wij gezamenlijk invulling aan het advies van de ROB om je als overheid toetsbaar op te stellen.

Bovendien delen wij de oproep van de Raad om inwoners bij beleid te betrekken via participatieplatforms. Er is nog meer verkenning nodig van de mogelijkheden van bijvoorbeeld digitale participatiemiddelen. Gemeenten werken op deze gebieden samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het programma Democratie in Actie.

Kritisch burgerschap

Verder adviseert de ROB om inwoners weerbaar te maken voor desinformatie door kritisch burgerschap te stimuleren. De VNG deelt het gevoel van urgentie als het gaat om het investeren in digitale en democratische vaardigheden van inwoners ('technologisch burgerschap'), waartoe ook het Rathenau Instituut al opriep in haar rapport Opwaarderen.² Hieraan geven we samen met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap invulling door het aanbieden van cursussen als Digisterker en Klik&Tik in bibliotheken. Er is nog meer mogelijk wat betreft het creëren van kennis en bewustzijn over digitalisering, en wij willen samen met het Rijk daaraan werken.

Daarnaast herkennen wij de constatering van de Raad dat de lokale journalistiek momenteel budgettair onder druk staat, terwijl ook daar een belangrijke rol ligt in de bestrijding van desinformatie en desintegratie, waarover de ROB schrijft. We zijn dan ook blij met de impuls van 15 miljoen euro die het kabinet recent beschikbaar stelde voor professionelere samenwerking tussen regionale en lokale omroepen.

Organiseer tegenmachten

De Raad adviseert om beïnvloeding te openbaren dan wel te voorkomen, bijvoorbeeld door de toepassing van algoritmen transparant te maken. Er bestaan voorbeelden van gemeenten die hier al stappen in gemaakt hebben. Zo ontwikkelt de gemeente Amsterdam een methode om algoritmen die door de gemeente worden ontwikkeld of ingekocht te toetsen. Daarmee kan de democratische controle worden versterkt op digitale keuzes en ontwikkelingen. Gemeenten onderzoeken samen met het Rijk welke landelijke en/of lokale (juridische) kaders nodig zijn voor de toepassing van algoritmen en de transparantie en kwaliteit daarvan. Bovendien werkt de VNG in het kader van het Actieplan Open Overheid samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan het bevorderen van open algoritmen.³

Conclusie

Wij onderschrijven het belang van het rapport van de ROB, dat een sterke toevoeging maakt aan een waardevolle reeks publicaties over de digitale transitie. Digitalisering biedt mooie kansen voor waarheidsvinding in de democratie, zoals het openbaar maken van overheidsinformatie en de potentieel lagere drempel voor inwoners om te participeren in de democratie. Die kansen willen we benutten door goed samen te werken met onze medeoverheden. Tegelijkertijd bestaan er wat betreft de digitale transitie ook risico's, met name op het gebied van gebrekkige transparantie van algoritmen en platformen, en soms nog ontbrekende digitale vaardigheden bij inwoners. Hier ligt urgentie en willen we stappen zetten. Wanneer we dat als overheden gezamenlijk doen, werken we richting een sterke en vitale lokale digitale democratie.

² L. Kool, J. Timmer, L. Royackers & R. van Est, Opwaarderen: borgen van publieke waarden in de digitale samenleving, Den Haag: Rathenau Instituut, 2017.

³ 'Amsterdam gaat algoritmes laten controleren: een goed idee met risico's', Financieel Dagblad, 3 maart 2019, <https://fd.nl/opinie/1291476/amsterdam-gaat-algoritmes-laten-controleren-een-goed-idee-met-risico-s>; Agenda Digitale Stad: een Digitale Stad voor én van iedereen, <https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/7396209/1/09012f9782867192>.